

การประเมินโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคม กรณีตำบลบูรณาการในโครงการ
มหาวิทยาลัยสู่ตำบล (U2T): ตำบลจะรัง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
Program Evaluation to Enhance the Economy and Society in Case of
Integrated Sub-district in University to Tambon, Charang
Sub-district, Yaring District, Pattani Province

จิรัชยา เจียวก๊ก¹, ธาณิดาภทธุ์ แสงทอง¹, สุวรา แก้วนุ้ย¹, และคุณานนท์ ศรีโสภ²
Jirachaya Jeawkok¹, Thanidaphat Saengtong¹, Suwara Kaewnuy¹,
and Kunanont Srisopha²

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

²นักวิชาการอิสระ

¹Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University

²Independent Scholar

Corresponding author e-mail: kunanont.sris@gmail.com

Received: 2025-9-22; Revised: 2025-10-28; Accepted: 2025-10-30

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการดำเนินโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (U2T) ในพื้นที่ตำบลจะรัง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินระบบการหนุนเสริมของมหาวิทยาลัยและบัณฑิตโครงการ การติดตามคุณค่าของโครงการ และประเมินผลผลิต ผลลัพธ์ ผลกระทบของชุมชนจะรัง หลังจากที่มีมหาวิทยาลัยและบัณฑิตเข้ามาดำเนินโครงการตามแผนงานดำเนินงานฯ กรอบแนวคิดที่ใช้คือ CIPP Model ซึ่งครอบคลุมทั้งการวิเคราะห์บริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์ของโครงการ U2T อย่างเป็นระบบ ผสานกับตัวชี้วัด 16 ด้านของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และดัชนีคุณภาพชีวิตตาม TPMAP ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมวิธี ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยประชาชน ผู้นำท้องถิ่น นักศึกษา บัณฑิต และคณาจารย์ รวมทั้งสิ้น 90 คน

ผลการวิจัย พบว่า กิจกรรมหลัก 3 ด้าน ได้แก่ (1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเชื่อมโยงการท่องเที่ยว (2) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม และ (3) การสำรวจและพัฒนาฐานข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ส่งผลให้เกิดการจ้างงานและสร้างรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 20 ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบได้มาตรฐาน 3 ผลิตภัณฑ์ เกิดแหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยวใหม่ 7 แห่ง และมีฐานข้อมูลชุมชนเพิ่มขึ้น 10 ชิ้น ข้อมูล นอกจากนี้ ยังเสริมสร้างศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเข้มแข็ง จากการประเมินตามกรอบแนวคิด CIPP Model พบว่า โครงการมีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านการศึกษาและรายได้ที่ได้รับการประเมินในระดับสูงสุด สะท้อนการยกระดับคุณภาพชีวิตใน 5 มิติอย่างเป็นรูปธรรม

สำหรับข้อเสนอแนะ การดำเนินโครงการในอนาคตควรเน้นการติดตามผลระยะยาว เพื่อประเมินความยั่งยืนของรายได้และคุณภาพชีวิตของประชาชน ควรเสริมสร้างศักยภาพบุคลากรในชุมชนให้มีความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวและการตลาดดิจิทัล ตลอดจนพัฒนากลไกความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย หน่วยงานท้องถิ่น และภาคเอกชน เพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่ต่อเนื่องและลดความเหลื่อมล้ำในพื้นที่

คำสำคัญ: การประเมินโครงการ, การยกระดับเศรษฐกิจและสังคม, โครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบล (U2T)

Abstract

This study aimed to evaluate the implementation of the Integrated Subdistrict Economic and Social Upgrading Project (U2T) in Charang Subdistrict, Yaring District, Pattani Province. The objectives were to assess the support system provided by the university and graduates involved in the project, to track the value creation process, and to evaluate the outputs, outcomes, and impacts on the Charang community following the implementation of the project activities. The study employed the CIPP evaluation model which systematically covers the analysis of context, inputs, processes, and outcomes of the U2T project integrated with the 16 indicators established by the Ministry of Higher Education, Science, Research, and Innovation, as well as the Quality-of-Life Index under TPMAP. A mixed-methods approach combining quantitative and qualitative research was adopted. The sample consisted of 90 participants, including local residents, community leaders, students, graduates, and faculty members.

The findings revealed three key areas of activity: (1) development of community products linked to tourism, (2) promotion of creative and cultural tourism, and (3) exploration and establishment of a creative tourism database. These activities resulted in a 20% increase in employment and income, the establishment of standardized model community products, the creation of seven new learning and tourism sites, and the addition of ten layers of community databases. Furthermore, the project enhanced the capacity of community enterprises and strengthened citizen participation. The outcomes reflected significant improvements in quality of life across five dimensions, with education and income showing the highest levels of achievement.

For future directions, the study recommends long-term monitoring to assess the sustainability of income generation and quality-of-life improvements. It is also essential to strengthen the capacity of local personnel in tourism management and digital marketing, while fostering mechanisms for collaboration among universities, local government agencies, and the private sector. Such efforts are crucial for sustaining development and reducing inequalities within the community.

Keywords: Program Evaluation, Economic and Social Upgrading, University to Subdistrict Project (U2T)

บทนำ

จากเหตุการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศประชาชนว่างงานและบัณฑิตจบใหม่ไม่สามารถหางานทำได้ รวมถึงนักศึกษาที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง ประชาชนที่ว่างงานย้ายกลับถิ่นฐานจำนวนมากส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมา (กระทรวง

การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2564) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และมหาวิทยาลัยในประเทศไทย จึงได้ดำเนินโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย) เพื่อยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ ซึ่งเป็นนโยบายการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศจึงมุ่งเน้นที่การฟื้นฟูเศรษฐกิจในระดับชุมชน ทั้งการสร้างงาน การพัฒนาอาชีพในชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งโครงการต่าง ๆ เหล่านี้หากไม่บูรณาการกันอย่างเป็นระบบจะส่งผลให้ไม่มีประสิทธิภาพที่ดีพอ เกิดการซ้ำซ้อนของโครงการ

ขณะที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นอีกหน่วยบูรณาการโครงการ (System Integrator) การจัดทำข้อมูลขนาดใหญ่ของชุมชน (Community Big Data) และจ้างนักศึกษา บัณฑิตจบใหม่ และประชาชนทั่วไปร่วมพัฒนาพื้นที่ ฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่มีความครอบคลุมในประเด็นต่าง ๆ ตามปัญหาและความต้องการของชุมชนโดยส่วนหนึ่งได้ดำเนินการร่วมกับสำนักงาน ก.พ.ร. ในการจ้างงานบัณฑิตจบใหม่ในตำบล จึงสามารถใช้องค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่มีอยู่ ทำงานประสานและร่วมงานกับจังหวัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่น ๆ (สำนักงานจังหวัดปัตตานี, 2561) เพื่อให้การทำงานบูรณาการนี้ยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลที่สามารถนำไปสู่การลดความยากจนอย่างมีเป้าหมายชัดเจน

การดำเนินโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการดังกล่าว มีจุดเน้นว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องอาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และบรรทัดฐานของความร่วมมือในชุมชน โดยโครงการ U2T ใช้มหาวิทยาลัยเป็นตัวเชื่อมระหว่างทุนทางวิชาการกับทุนทางสังคมในชุมชน ผ่านกลไกบัณฑิตที่เป็นทั้งคนในพื้นที่และผู้มีความรู้ทางวิชาการ ซึ่งช่วยสร้างสะพานเชื่อมระหว่างองค์ความรู้สากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดการพัฒนาอย่างทฤษฎีทุนทางสังคม (Social Capital Theory) (Putnam, 2000) รวมถึงโครงการได้เห็นตั้งเป้าสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Development Theory) ของ Chambers (1994) ที่เน้นว่าชุมชนต้องเป็นผู้กำหนดทิศทางการพัฒนาของตนเอง มิใช่การรับคำสั่งจากภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับหลักการดำเนินงานของโครงการที่เริ่มจากการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน การประเมินศักยภาพตำบล และการพัฒนาตามปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน โดยมองว่าการพัฒนาที่แท้จริงคือการเพิ่มอรรถภาพในการเลือกและความสามารถของประชาชนในการดำเนินชีวิตตามที่ตนเองให้คุณค่า ไม่ใช่แค่การเพิ่มรายได้เพียงอย่างเดียวตามแนวคิดการพัฒนาศักยภาพ (Capability Approach) (Sen, 1999)

ในขณะที่ยังมีเรื่องจุดเน้นการใช้ความคิดสร้างสรรค์ วัฒนธรรม และนวัตกรรมเป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจ (UNCTAD, 2010) ได้ถูกนำมาประยุกต์ในโครงการผ่านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม ซึ่งไม่เพียงสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ แต่ยังช่วยอนุรักษ์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นไปพร้อมกัน การบูรณาการแนวคิดทางทฤษฎีเหล่านี้เข้าด้วยกันทำให้โครงการมีความสมบูรณ์ทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 1 (ขจัดความยากจน) เป้าหมายที่ 8 (การจ้างงานและการเติบโตทางเศรษฐกิจ) และเป้าหมายที่ 11 (ชุมชนและเมืองที่ยั่งยืน)

สำหรับการทำงานในโครงการนี้ มีพื้นที่เป้าหมายในการทำโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ 1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย (U2T) ในตำบลจระรัง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี โดยมีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ร่วมกับสำนักส่งเสริมและบริการวิชาการ ซึ่งเป็นหน่วยงานในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้ดำเนินผ่านกิจกรรม 5 ส่วน ได้แก่ (1) การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน (2) การประเมินศักยภาพตำบลตามเป้าหมาย 16 ประการ (3) การพัฒนากลุ่มเป้าหมายครัวเรือน (4)

การพัฒนาพื้นที่ในแต่ละด้าน และ (5) การพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนภายใต้ 16 เป้าหมาย สำหรับพื้นที่เศรษฐกิจชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาตามปัญหาและความต้องการของชุมชน ได้แก่ การพัฒนาสัมมาชีพและสร้างอาชีพใหม่ (การยกระดับสินค้า OTOP/อาชีพอื่น ๆ) การสร้างและพัฒนา Creative Economy (การยกระดับการท่องเที่ยว) การนำองค์ความรู้ไปช่วยบริการชุมชน (Health Care/เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ) และการส่งเสริมด้านสิ่งแวดล้อม/Circular Economy การเพิ่มรายได้หมุนเวียนให้แก่ชุมชนให้เกิดการจัดทำข้อมูลขนาดใหญ่ของชุมชน (Community Big Data) ในปี พ.ศ. 2564 แล้วเสร็จ

จากการจัดกิจกรรมดังกล่าวคณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะประเมินผลการดำเนินการผ่านกิจกรรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยว กิจกรรมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม และกิจกรรมการสำรวจข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว จัดทำฐานข้อมูลท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม ซึ่งดำเนินการโดยหน่วยงานใน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในการประเมินครั้งนี้เป็นการประเมินระบบการหนุนเสริมของมหาวิทยาลัย และบัณฑิตในโครงการ ในการจัดทำโครงการตามแผนการดำเนินงานฯ รวมถึงติดตามคุณค่าของโครงการที่เกิดจากหนุนเสริมของมหาวิทยาลัย และบัณฑิตโครงการ ในการจัดทำโครงการตามแผนงานดำเนินงานฯ และประเมินผลผลิต ผลลัพธ์ ผลกระทบของชุมชนจะรุ่ง หลังจากที่มีมหาวิทยาลัยและบัณฑิตเข้ามาดำเนินโครงการตามแผนฯ

ทั้งนี้ การประเมินโครงการได้มุ่งเน้นมิติของความยั่งยืนและความเป็นเจ้าของของชุมชนมากกว่าผลลัพธ์ระยะสั้น โดยความยั่งยืนหมายถึงความสามารถของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมได้ต่อเนื่องหลังโครงการสิ้นสุด (Brundtland Commission, 1987) และความเป็นเจ้าของหมายถึงการมีส่วนร่วมที่ทำให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและรับผิดชอบต่อโครงการ (Cornwall, 2008) อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่ายังคงมีช่องว่างของความรู้ที่สำคัญหลายประการ ประการแรก การประเมินโครงการพัฒนาชุมชนส่วนใหญ่เป็นการประเมินเชิงเดี่ยวที่เน้นผลลัพธ์เชิงปริมาณ โดยขาดการประเมินเชิงบูรณาการที่ผสมผสานข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่ออธิบายกลไกที่นำไปสู่ผลลัพธ์ในเชิงลึก ประการที่สอง การประเมินมักเน้นผลลัพธ์ระยะสั้น โดยขาดการประเมินความยั่งยืนและความเป็นเจ้าของของชุมชน ประการที่สาม การประเมินในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีบริบทพหุวัฒนธรรมและความซับซ้อนทางสังคมยังมีจำกัด และประการที่สี่ การประเมินมักมุ่งเน้นที่ระดับผลิตภัณฑ์ โดยขาดการวิเคราะห์ในระดับระบบที่ครอบคลุมตั้งแต่บริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ไปจนถึงผลลัพธ์อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ยังขาดการประเมินโครงการ U2T ที่ใช้กรอบการประเมินแบบบูรณาการที่ผสมผสาน CIPP Model เข้ากับตัวชี้วัด 16 ด้านของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และดัชนีคุณภาพชีวิต TPMAP ในบริบทพื้นที่เฉพาะที่มีความซับซ้อนสูงอย่างจังหวัดปัตตานี ซึ่งต้องการการประเมินที่คำนึงถึงทั้งมิติพหุวัฒนธรรม บริบทความมั่นคง และศักยภาพของชุมชนในการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างดังกล่าวด้วยการประเมินโครงการอย่างรอบด้านและเป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานและเป็นแนวทางในการขยายผลสู่พื้นที่อื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกันต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการประเมินแบบผสมผสานระหว่างการประเมินเพื่อการพัฒนา (Formative Evaluation) ที่มุ่งให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงการดำเนินงาน และการประเมินเพื่อสรุปผล (Summative Evaluation) ที่มุ่งวัดความสำเร็จและผลกระทบโดยรวมของโครงการ เพื่อให้การประเมินครอบคลุมทั้งประสิทธิภาพของกระบวนการและประสิทธิผลของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์ประสิทธิผลของระบบการหนุนเสริมของมหาวิทยาลัยและบัณฑิตในโครงการ โดยประเมินความเหมาะสมของกลไก กระบวนการ และทรัพยากรที่ใช้ในการจัดทำโครงการตามแผนการดำเนินงาน
2. เพื่อติดตามคุณค่าของโครงการที่เกิดจากหนุนเสริมของมหาวิทยาลัย และบัณฑิตโครงการ ในการจัดทำโครงการตามแผนงานดำเนินงาน
3. เพื่อประเมินผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบของโครงการต่อชุมชนจะรัง หลังจากที่มีมหาวิทยาลัย และบัณฑิตเข้ามาดำเนินโครงการตามแผนงานดำเนินงาน

การทบทวนวรรณกรรม

กรอบการประเมินโครงการ CIPP Model

จากการทบทวนวรรณกรรมเพื่อออกแบบเครื่องมือในการดำเนินการวิจัย พบว่า เครื่องมือที่ได้รับความนิยมในการประเมินโครงการลักษณะด้านการพัฒนา อาทิ Logic Model, Goal-Free Evaluation และ Outcome Mapping ซึ่งแต่ละกรอบมีจุดเน้นและข้อจำกัดที่แตกต่างกัน สำหรับ Logic Model (W.K. Kellogg Foundation, 2004) เป็นกรอบที่เน้นการแสดงความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างปัจจัยนำเข้า (Inputs) กิจกรรม (Activities) ผลผลิต (Outputs) ผลลัพธ์ (Outcomes) และผลกระทบ (Impact) ในรูปแบบแผนภาพเชิงเส้นตรง จุดเด่นของ Logic Model คือความเรียบง่ายและง่ายต่อการสื่อสารกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดสำคัญคือการมองความสัมพันธ์แบบเชิงเส้นตรงและคาดการณ์ได้ (Linear and Predictable) อาจจะไม่สามารถจับความซับซ้อนและพลวัตของบริบทชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา รวมถึงไม่ได้เน้นการประเมินบริบทและกระบวนการอย่างละเอียด

ส่วนกรอบการประเมินด้วย Goal-Free Evaluation เป็นแนวทางการประเมินที่เน้นการมองหาผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงทั้งหมด ไม่ว่าจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ โดยไม่จำกัดอยู่แค่เป้าหมายที่ตั้งไว้ จุดเด่นคือสามารถค้นพบผลข้างเคียง (Side Effects) ทั้งเชิงบวกและเชิงลบที่อาจถูกมองข้าม และหลีกเลี่ยงอคติของผู้ประเมินที่อาจเกิดจากการรู้เป้าหมายล่วงหน้า (Scriven, 1991) ภายใต้ข้อจำกัด คือ การขาดโครงสร้างที่ชัดเจนในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ อาจจะทำให้ยากต่อการวางแผนการประเมินอย่างเป็นระบบ และอาจไม่เหมาะกับโครงการที่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่ายที่ต้องการทราบความก้าวหน้าตามตัวชี้วัดที่ตั้งไว้ เช่น โครงการ U2T ที่มีตัวชี้วัด 16 ด้านที่ชัดเจน ขณะที่เครื่องมือ Outcome Mapping ของ Earl et al. (2001) เป็นกรอบที่เน้นการติดตามการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Boundary Partners) มากกว่าการวัดผลลัพธ์สุดท้ายที่เป็นรูปธรรม จุดเด่นคือเหมาะกับโครงการที่ซับซ้อนและมีความไม่แน่นอนสูง เน้นการเรียนรู้และการปรับตัว รวมทั้งให้ความสำคัญกับกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์ ภายใต้ข้อจำกัด คือ การไม่เน้นการวัดผลกระทบโดยตรง (Direct Impact) และอาจไม่เพียงพอสำหรับโครงการที่ต้องการรายงานผลสัมฤทธิ์เชิงปริมาณที่ชัดเจนต่อผู้บริหารระดับนโยบาย นอกจากนี้ Outcome Mapping ต้องการเวลาและทักษะสูงในการนำไปใช้ ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคในบริบทของโครงการระยะสั้น

เมื่อเปรียบเทียบกรอบทั้งสี่แล้ว CIPP Model จึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการประเมินโครงการ U2T ในตำบลจะรัง ด้วยเหตุผลดังนี้ (1) CIPP ครอบคลุมทั้งการประเมินกระบวนการและผลลัพธ์อย่างสมดุล ไม่เอนเอียงไปทางใดทางหนึ่งเหมือน Goal-Free หรือ Outcome Mapping (2) CIPP มีโครงสร้างที่ชัดเจนและเป็นระบบ เหมาะกับโครงการที่มีตัวชี้วัดหลายด้านและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลากหลาย (3) CIPP สามารถจับความซับซ้อนของบริบทชุมชนได้ดีกว่า Logic Model และ (4) CIPP เน้นการให้ข้อมูลเพื่อการ

ตัดสินใจและปรับปรุง ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการที่ต้องการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Stufflebeam & Coryn, 2014)

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้ได้นำ CIPP Model มาเป็นกรอบการประเมินโครงการ ซึ่งกรอบการประเมินนี้พัฒนาโดย Stufflebeam และ Shinkfield (2007) ซึ่งประกอบด้วย 4 มิติ ได้แก่ การประเมินบริบท (Context Evaluation) ที่มุ่งวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการ และศักยภาพของชุมชนหรือองค์กร, การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) ที่พิจารณาทรัพยากร กลยุทธ์ และการออกแบบโครงการ, การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) ที่ตรวจสอบขั้นตอนการดำเนินงาน และการประเมินผลผลิต/ผลลัพธ์ (Product Evaluation) ที่วิเคราะห์ผลลัพธ์ ผลกระทบ และความยั่งยืนของโครงการ จุดเน้นสำคัญของ CIPP คือการใช้เป็นเครื่องมือช่วยผู้บริหารหรือผู้กำหนดนโยบายในการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ไม่เพียงวัดผลลัพธ์สุดท้ายเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมทุกขั้นตอนของวงจรโครงการ

การวิจัยเรื่องการประเมินโครงการ U2T ที่ตำบลจระรัง ได้นำ CIPP Model มาเป็นกรอบวิเคราะห์สำคัญในการประเมินระบบการหนุนเสริมของมหาวิทยาลัยและบัณฑิต การดำเนินงาน และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับชุมชน ซึ่งทำให้การประเมินครอบคลุมตั้งแต่การวิเคราะห์ความต้องการของชุมชน การจัดสรรทรัพยากร กระบวนการถ่ายทอดความรู้ ไปจนถึงผลลัพธ์ด้านการสร้างรายได้ การท่องเที่ยว และคุณภาพชีวิต การใช้ CIPP ช่วยสะท้อนจุดแข็งและข้อจำกัดของโครงการได้อย่างรอบด้าน และเสนอแนวทางพัฒนาเพื่อความยั่งยืนในระยะยาว

ตัวชี้วัดการพัฒนาพื้นที่ 16 ด้าน (อว.)

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (2563) ได้พัฒนาตัวชี้วัดการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการจำนวน 16 ด้าน เช่น การสร้างสัมมาชีพ การจัดการวิสาหกิจชุมชน การฝึกอบรมทักษะอาชีพ การพัฒนาคุณภาพกลุ่มเปราะบาง และการส่งเสริมศูนย์เรียนรู้ชุมชน โดยตัวชี้วัดเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือวัดความก้าวหน้าและคุณภาพของการพัฒนาตำบลในหลายมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม หัวใจสำคัญของตัวชี้วัดคือการทำให้การประเมินโครงการมีเกณฑ์ชัดเจนและสะท้อนความก้าวหน้าที่เป็นรูปธรรม

ในกรณีตำบลจระรัง ตัวชี้วัด 16 ด้านถูกนำมาใช้ร่วมกับ CIPP Model เพื่อประเมินความสำเร็จของโครงการอย่างละเอียด เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้มาตรฐาน (ตอบตัวชี้วัดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและอาหารปลอดภัย) หรือการสร้างศูนย์เรียนรู้ชุมชนใหม่ (ตอบตัวชี้วัดด้านการส่งเสริมศูนย์เรียนรู้ชุมชน) การประเมินโดยใช้ตัวชี้วัดเหล่านี้ทำให้สามารถสะท้อนความก้าวหน้าของโครงการได้ตรงตามนโยบายของรัฐ และช่วยให้มหาวิทยาลัยมองเห็นทิศทางการสนับสนุนชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ดัชนีคุณภาพชีวิต TPMAP

ดัชนี TPMAP (Thai People Map and Analytics Platform) พัฒนาโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2564) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และติดตามคุณภาพชีวิตประชาชนในระดับพื้นที่ โดยใช้ข้อมูลเชิงพื้นที่มาสานกับการวิเคราะห์ข้อมูลรายบุคคล ครอบคลุม 5 มิติ ได้แก่ สุขภาพ การศึกษา รายได้ ความเป็นอยู่ และการเข้าถึงบริการภาครัฐ หัวใจสำคัญของ TPMAP คือการใช้ข้อมูลจริงในพื้นที่เพื่อสะท้อนปัญหาความเหลื่อมล้ำและเป็นฐานข้อมูลสำหรับการแก้ปัญหาอย่างตรงจุด

การวิจัย U2T ที่ตำบลจระรังได้ใช้ดัชนี TPMAP เป็นเกณฑ์สำคัญในการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชน เช่น การปรับปรุงคุณภาพชีวิตด้านการศึกษาและรายได้ซึ่งได้รับการประเมินในระดับสูงสุด ตลอดจนการยกระดับสุขภาพและการเข้าถึงบริการของรัฐ การใช้ TPMAP ทำให้การประเมินมีความน่าเชื่อถือ และสามารถสะท้อนความเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงของชุมชนได้อย่างเป็นระบบ

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ช่องว่างขององค์ความรู้ที่สำคัญมีหลายประการ อาทิ (1) การประเมินโครงการส่วนใหญ่เป็นการประเมินเชิงเดี่ยวที่เน้นผลลัพธ์เชิงปริมาณ โดยขาดการประเมินเชิงบูรณาการที่ผสมผสานข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่ออธิบายกลไกที่นำไปสู่ผลลัพธ์ในเชิงลึก (2) การประเมินมักเน้นผลลัพธ์ระยะสั้น โดยขาดการประเมินความยั่งยืนและความเป็นเจ้าของของชุมชน (3) การประเมินในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีบริบทพหุวัฒนธรรมยังมีจำกัด และ (4) การประเมินมักมุ่งเน้นที่ระดับผลิตภัณฑ์ โดยขาดการวิเคราะห์ที่ในระดับระบบ ดังนั้น การนำแนวคิด CIPP Model ตัวชี้วัดการพัฒนาพื้นที่ 16 ด้านของกระทรวง อว. และ ดัชนีคุณภาพชีวิต TPMAP มาใช้เป็นแนวคิดหลักในการวิจัยครั้งนี้ ทำให้การประเมินโครงการ U2T ที่ตำบลจะรังมีความครอบคลุมและรอบด้านมากขึ้น โดย CIPP Model เป็นกรอบประเมินเชิงระบบที่สะท้อนตั้งแต่บริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ไปจนถึงผลลัพธ์ของโครงการ ขณะที่ตัวชี้วัด 16 ด้านช่วยกำหนดเกณฑ์ที่ชัดเจนและเชื่อมโยงกับนโยบายการพัฒนาชุมชนระดับประเทศ ส่วนดัชนีคุณภาพชีวิต TPMAP เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการตรวจสอบผลกระทบที่แท้จริงต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้ง 5 มิติ

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยนี้พัฒนาโดยบูรณาการกรอบการประเมินโครงการ CIPP Model ของ Stufflebeam & Shinkfield (2007) โดยใช้สำหรับประเมินกระบวนการและผลผลิตของโครงการ 4 มิติ ได้แก่ บริบท (Context) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต/ผลลัพธ์ (Product) ผสานกับตัวชี้วัดการพัฒนาพื้นที่ 16 ด้าน (สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2563) เพื่อประเมินความสำเร็จตามเป้าหมายเชิงนโยบายในการสะท้อนศักยภาพและความก้าวหน้าของชุมชนในระดับตำบล และใช้ดัชนีคุณภาพชีวิตตาม TPMAP ของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2564) ประเมินผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนใน 5 มิติ ได้แก่ สุขภาพ การศึกษา รายได้ ความเป็นอยู่ และการเข้าถึงบริการของรัฐ ซึ่งจะทำงานวิจัยฉบับนี้สามารถอธิบายได้ว่า การมีส่วนร่วมของมหาวิทยาลัยและบัณฑิตในฐานะกลไกหน่วยบูรณาการระบบส่งผลโดยตรงต่อการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน การสร้างรายได้ และการยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนในชุมชน โดยมีความสัมพันธ์แบบลำดับขั้น ดังนี้

ระดับที่ 1 CIPP Model ทำหน้าที่ประเมินกระบวนการและผลผลิตของโครงการ ตั้งแต่การวิเคราะห์บริบท (C) การจัดสรรทรัพยากร (I) การดำเนินงาน (P) ไปจนถึงผลผลิตและผลลัพธ์ (P) ช่วยตอบคำถาม อะไร และอย่างไร (How & What) ของโครงการ

ระดับที่ 2 ตัวชี้วัด 16 ด้านทำหน้าที่เป็นเกณฑ์มาตรฐานในการประเมินความสำเร็จตามนโยบาย เชื่อมโยงกับมิติ Product ของ CIPP โดยใช้ตัดสินว่าผลผลิตบรรลุเป้าหมายระดับตำบลตามที่กำหนดหรือไม่

ระดับที่ 3 ดัชนี TPMAP ทำหน้าที่ประเมินผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนใน 5 มิติ (สุขภาพ การศึกษา รายได้ ความเป็นอยู่ การเข้าถึงบริการรัฐ) สะท้อนว่าผลผลิตและผลลัพธ์จาก CIPP และตัวชี้วัด 16 ด้านนำไปสู่การยกระดับยกระดับเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างไร

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ประยุกต์ กรอบแนวคิดการประเมิน “CIPP Model” ของ สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam & Shinkfield, 2007) ผสานกับตัวชี้วัดภาพรวมตำบล 16 ตัวชี้วัด ของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2563) และดัชนีวัดคุณภาพชีวิตที่ดี 5 มิติ ตาม TPMAP (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติ, 2564) การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) ใช้การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่ดำเนินกิจกรรมและมีส่วนได้ส่วนเสีย และผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในตำบลจะรัง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ผ่านการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกตามระดับการมีส่วนร่วมและบทบาทในโครงการ (Patton, 2015) จำนวนทั้งสิ้น 90 คน โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

(1) กลุ่มตัวแทนคนในชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยปราชญ์ชาวบ้าน คนในชุมชนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงในการจัดโครงการ จำนวน 60 คน

(2) กลุ่มผู้แทนจากภาครัฐ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล กำนันผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบของพัฒนาชุมชนอำเภอ จำนวน 5 คน

(3) กลุ่มบัณฑิต ประชาชน นักศึกษาโครงการฯ ในพื้นที่ จำนวน 20 คน

(4) กลุ่มคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่จัดโครงการฯ จำนวน 5 คน

เครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย) ตำบลจะรัง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มีดังนี้

1. แบบประเมินคุณค่าโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งมหาวิทยาลัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ร่วมกับสำนักส่งเสริมและบริการวิชาการ

2. แบบการติดตาม สนับสนุน และประเมินโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งมหาวิทยาลัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ร่วมกับสำนักส่งเสริมและบริการวิชาการ

3. แบบสอบถามความพึงพอใจหลังจากเข้าร่วมโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย) ตำบลจะรัง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

4. แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อ (1) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ตามเครื่องมือที่กำหนด (2) วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำร่างรายงานการประเมิน และ (3) วิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อจัดทำร่างรายงานการประเมินผลกระทบ ซึ่งผู้วิจัยจะนำมาใช้ในขั้นตอน (1) การประเมินผลกระทบ (assessing) จากทีมประเมิน ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 4 กลุ่ม

ผู้วิจัยนำเครื่องมือไปหาความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมได้ค่าเฉลี่ยความสอดคล้องทั้งฉบับเท่ากับ 0.90 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.92

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลของโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย) ตำบลจะรัง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มีดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากการทบทวนรายละเอียดข้อเสนอโครงการ เป้าหมายวัตถุประสงค์ กิจกรรม ตัวชี้วัด และเอกสาร งานวิจัยเพิ่มเติม เพื่อกำหนดขอบเขตเชิงเนื้อหาและจัดทำร่างตัวชี้วัดการประเมินผลกระทบ ของโครงการ ฯ เพื่อเป็นข้อมูล input ในการทำ scoping

2. เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อออกแบบร่างขอบเขตและตัวชี้วัดการประเมินร่วมกัน
3. ประชุมกลุ่มเพื่อปรับรายละเอียดเชิงเนื้อหา และจัดทำเครื่องมือตามตัวชี้วัด และกรอบการประเมินเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป
4. เก็บรวบรวมข้อมูลตามเครื่องมือที่กำหนด
5. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเวทีการประชุม ซึ่งทีมประเมินจะทำการประสานงานเพื่อเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องของทุกกิจกรรมเข้าร่วมเวทีรับฟังผลการประเมินและร่วมตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วนของข้อมูล และให้ความเห็นต่อแนวทางการพัฒนาโครงการในระยะต่อไป
6. ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการรับฟังข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็น เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขโครงการ
7. จัดทำรายงานการติดตาม และประเมินผล

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้สถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เชิงธีม (Thematic Analysis) ตามกรอบ CIPP Model และ TPMAP ผ่านขั้นตอน 6 ขั้น ได้แก่ (1) การเตรียมข้อมูล (2) การทำความเข้าใจกับข้อมูล (3) การสร้างรหัสตามกรอบ C-I-P-P และ TPMAP 5 มิติ (4) การค้นหาธีมเบื้องต้น (5) การทบทวนและปรับปรุงธีม และ (6) การนิยามและนำเสนอธีม (Braun & Clarke, 2006) ซึ่งใช้ข้อมูลจากแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม แบบบันทึกการสังเกต และภาพถ่าย การวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย แผนการดำเนินงานฯ (ผ่านกลไกบัณฑิต) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation)

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มเป้าหมายและการขอรับรองการพิจารณาจริยธรรมวิจัยในมนุษย์

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการพิทักษ์สิทธิกลุ่มเป้าหมายโดยผู้วิจัยได้ชี้แจงให้กลุ่มเป้าหมายทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย การปกปิดข้อมูลและการเก็บรักษาความลับ ขอความร่วมมือในการเข้าร่วมวิจัยด้วยความสมัครใจอธิบายถึงสิทธิในการถอนตัวออกจากกรวิจัยได้ตลอดเวลา และการถอนตัวนั้นไม่มีผลเสียใดๆ หากการเข้าร่วมวิจัยในครั้งนี้ทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามเกิดความไม่สบายใจ รู้สึกเป็นทุกข์จะได้รับดูแลช่วยเหลือด้านจิตใจ โดยการให้คำแนะนำปรึกษา และพิจารณาส่งต่อหากกลุ่มเป้าหมายต้องการแหล่งสนับสนุนอื่นที่นอกเหนือจากความสามารถของผู้วิจัย

อีกทั้ง ได้คำนึงถึงจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เป็นสำคัญ ดังนั้น จึงได้ขอการรับรองการพิจารณาจริยธรรมวิจัยในมนุษย์จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และได้รับการรับรองเลขที่ psu.pn.2-028/68

ผลการวิจัย

1. การหนุนเสริมของมหาวิทยาลัย และบัณฑิตในโครงการ ในการจัดทำโครงการตามแผนการดำเนินงานฯ ได้ดำเนินการจัดทำกิจกรรมย่อยในโครงการออกเป็น 3 กิจกรรมย่อยเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน ดังนี้

1.1 กิจกรรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยว ได้ดำเนินจัดทำแผนการดำเนินงานโดยอาจารย์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และเจ้าหน้าที่สำนักส่งเสริมและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ซึ่งภายใต้กิจกรรมย่อยมีการรังสรรค์กิจกรรมย่อยออกมาเพื่อตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาในพื้นที่ออกเป็น 5 กิจกรรมย่อย โดยกิจกรรมในส่วนแรก คือ

1) ได้ดำเนินการเข้าไปช่วยชุมชนในการถ่ายทอดเทคโนโลยีกระบวนการพัฒนาน้ำตาลเหลวให้มีมาตรฐานมีคุณภาพ

2) พัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้เป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบ โดยการเลือก 3 ผลิตภัณฑ์ได้แก่ น้ำตาลเหลว น้ำตาลผง และน้ำตาลแว่น ในการนำมาเลือกบรรจุภัณฑ์เพื่อพัฒนาต่อไป

3) เข้าไปพัฒนาการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่สามารถเก็บรักษา ยืดอายุของของสินค้า และตรงตามมาตรฐานอาหาร GMP อย. ในส่วนของตราสินค้า สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะรังสรรค์ได้ร่วมกันพัฒนากับทางวิทยากรในการสร้างจุดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยการออกแบบตราสินค้าหรือโลโก้ที่ตรงตามความต้องการของสมาชิกกลุ่ม สร้างเรื่องราวและความหมายของตราสินค้าให้เป็นที่จดจำของผู้บริโภค

4) ให้ความรู้เรื่องการคำนวณต้นทุนของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด การทำบัญชีรายรับรายจ่ายและรวมไปถึงวางแผนการผลิตผลิตภัณฑ์และการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปจากตาลโตนด

5) ให้ความรู้สมาชิกกลุ่มฯ และชาวบ้านในการทำ QR code ข้อมูลของผลิตภัณฑ์เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงได้ง่ายมากขึ้น ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนี้ได้ตอบมติด่วน ๆ 5 มติ คือ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะรังสรรค์โตนด มีการจัดการกระบวนการกลุ่มได้ดีขึ้น จัดสรรตำแหน่งของสมาชิกที่ชัดเจน

มิติด้านการศึกษา สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจฯ และชาวบ้านในพื้นที่มีความรู้ และทักษะอาชีพมากขึ้น เช่น การแปรรูปลูกตาลให้เป็นไอศกรีมลูกตาลสด เป็นต้น

มิติด้านรายได้และมิติด้านความเป็นอยู่ เกิดการจ้างงานในชุมชน สมาชิกกลุ่มสามารถคำนวณต้นทุนของผลิตภัณฑ์ได้ด้วยตนเอง มีการทำบัญชีรายรับ รายจ่าย ของกลุ่มวิสาหกิจที่เป็นระบบช่วยให้สามารถจัดการรายได้ดีขึ้น ด้าน 16 ตัวชี้วัด ได้ตอบตัวชี้วัดดังนี้ ตัวชี้วัดที่ 3. ช่วยให้ผู้สามารถวิเคราะห์วิสาหกิจชุมชนและสถาบันการเงินชุมชน คือมีการจัดทำบัญชี รายรับ รายจ่าย ของกลุ่มฯ ตัวชี้วัดที่ 4. ช่วยในการสร้างสัมมาชีพในพื้นที่ คือชาวบ้านในพื้นที่ มีทักษะอาชีพเรื่องการแปรรูปตาลโตนด ก่อให้เกิดรายได้ และการจ้างงานในชุมชน ตัวชี้วัดที่ 5. ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงและอาหารปลอดภัย คือ ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีคุณภาพ รองรับมาตรฐาน GMP. อย. ตัวชี้วัดที่ 7. ช่วยจัดการวิสาหกิจชุมชน คือ กลุ่มวิสาหกิจมีการจัดการกลุ่มที่ดี จัดสรรหน้าที่ของการดำเนินได้ชัดเจนมากขึ้น มีกระบวนการกลุ่มที่เข้มแข็ง ตัวชี้วัดที่ 8. ฝึกอบรมทักษะอาชีพ สมาชิกกลุ่มและชาวบ้านในพื้นที่ มีทักษะอาชีพการแปรรูปตาลโตนด เช่น ไอศกรีมลูกตาลสุก ตัวชี้วัดที่ 11. พัฒนาคุณภาพกลุ่มเปาะบาง ผู้สูงวัยในพื้นที่ มีทักษะอาชีพเพิ่มขึ้น มีความรู้ในเรื่องกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนที่รองรับมาตรฐาน

1.2 กิจกรรมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสรรค์และวัฒนธรรม ได้ดำเนินจัดทำแผนการดำเนินงานโดยอาจารย์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และเจ้าหน้าที่สำนักส่งเสริมและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ซึ่งภายใต้กิจกรรมย่อยมีการรังสรรค์กิจกรรมย่อยออกมาเพื่อตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาในพื้นที่ออกเป็น 5 กิจกรรมย่อย ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนามี แหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ชุมชนต้นแบบขึ้น 7 แหล่ง ชาวบ้านในพื้นที่มีทักษะการสื่อสาร เช่น ทักษะการนำเที่ยว ทักษะการเป็นเจ้าบ้านที่ดี และการทำสื่อนำเสนอในรูปแบบออนไลน์เพื่อประชาสัมพันธ์ชุมชนให้คนภายนอกได้รู้จักมากขึ้น ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวได้ตอบมติด่วน ๆ ดังนี้

มิติด้านการศึกษา คือ ชาวบ้านในพื้นที่มีความรู้และทักษะการสื่อสารมากขึ้น

มิติด้านรายได้ คือ สมาชิกกลุ่มและชาวบ้านในพื้นที่มีรายได้จากการใช้บริการและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนให้กับนักท่องเที่ยว

มิติด้านความเป็นอยู่ คือ ชาวบ้านในพื้นที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้าน 16 ตัวชี้วัด จากกิจกรรมได้ตอบตัวชี้วัดในข้อเด่น ๆ ดังนี้ ตัวชี้วัดที่ 4. ช่วยในการสร้างสัมมาชีพในพื้นที่ ตัวชี้วัดที่ 8. ฝึกอบรมทักษะอาชีพ คือ การมีทักษะการสื่อสาร สามารถเป็นผู้นำเที่ยวได้ และทักษะการจับผ้าใช้ตกแต่งสถานที่ต้อนรับนักท่องเที่ยว ตัวชี้วัดที่ 11. พัฒนาคุณภาพกลุ่มเปาะบาง คือ ผู้สูงอายุในพื้นที่ได้มีอาชีพ มีรายได้จากการทำผลิตภัณฑ์จำหน่าย ตัวชี้วัดที่ 13. ส่งเสริมศูนย์เรียนรู้ชุมชน คือ เกิดศูนย์เรียนรู้ชุมชนขึ้น 1 แห่ง ตัวชี้วัดที่ 15. ส่งเสริมระบบการสื่อสารชุมชน คือ เกิดการสื่อสารภายในชุมชนมากขึ้น มีการประชุมวางแผนเพื่อพัฒนาพื้นที่รองรับการท่องเที่ยวในอนาคต

1.3 การสำรวจข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว จัดทำฐานข้อมูลท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม และแผนที่เส้นทางท่องเที่ยว 3 ภาษา จัดทำฐานข้อมูลภูมิศาสตร์ทรัพยากรชุมชน เว็บไซต์ ได้ดำเนินจัดทำแผนการดำเนินงานโดยอาจารย์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และเจ้าหน้าที่สำนักส่งเสริมและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ซึ่งภายใต้กิจกรรมย่อยมีการสร้างสรรค์กิจกรรมย่อยออกมาเพื่อตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาในพื้นที่ออกเป็น 3 กิจกรรมย่อย จัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศของชุมชน 10 ชั้นข้อมูล ชุมชนมีเว็บไซต์ในการนำเสนอข้อมูลพื้นฐาน วิถีชีวิต ประเพณี ผลิตภัณฑ์ชุมชน สถานที่ท่องเที่ยว รวมไปถึงกิจกรรมต่าง ๆ ให้บุคคลภายนอกสามารถเข้ามาเยี่ยมชม และนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้

โดยสรุป การดำเนินงานทั้ง 3 กิจกรรมหลักสะท้อนประสิทธิผลของระบบการหนุนเสริมตามกรอบ CIPP Model ดังนี้ ในมิติบริบท (Context) โครงการตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนจะรังสรรค์ความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงบริบทพหุวัฒนธรรมและทรัพยากรท้องถิ่น (तालटोनद) ที่มีอยู่ ในมิติปัจจัยนำเข้า (Input) การที่มหาวิทยาลัยจัดส่งคณาจารย์และบัณฑิตที่มีความรู้ทางวิชาการ ร่วมกับงบประมาณและเทคโนโลยีที่เหมาะสม (เช่น การพัฒนามาตรฐาน GMP การออกแบบบรรจุภัณฑ์ การจัดทำฐานข้อมูล) แสดงให้เห็นความพร้อมของทรัพยากรที่สนับสนุนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ในมิติกระบวนการ (Process) การถ่ายทอดความรู้ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ การให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง และการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ สุดท้าย ในมิติผลผลิตและผลลัพธ์ (Product) การที่เกิดผลิตภัณฑ์ต้นแบบ 3 ชนิดที่มีมาตรฐาน การเพิ่มขึ้นของรายได้ร้อยละ 20 และการเกิดแหล่งเรียนรู้ 7 แห่ง สะท้อนว่ากระบวนการและปัจจัยนำเข้าที่มีคุณภาพนำไปสู่ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมตามเป้าหมาย ดังนั้น ความสำเร็จของโครงการจึงเป็นผลมาจากการบูรณาการทั้ง 4 มิติของ CIPP Model ที่ทำงานอย่างเป็นระบบและเสริมกัน

2. การติดตามคุณค่าของโครงการที่เกิดจากหนุนเสริมของมหาวิทยาลัย และบัณฑิตโครงการ ในการจัดทำโครงการตามแผนงานดำเนินงานฯ ดำเนินการประเมินตามมิติ 5 ด้านและตัวชี้วัด 16 เป้าหมายของโครงการฯ ดังนี้

2.1 กิจกรรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยว ผลการประเมินการติดตามคุณค่าของโครงการจากหนุนเสริมของมหาวิทยาลัย และบัณฑิตโครงการ ในการจัดทำโครงการตามแผนงานดำเนินงานฯ ในด้านมิติ 5 ด้าน ดังแสดงในตาราง ที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 แสดงผลการประเมินการติดตามคุณค่าของโครงการฯ ในกิจกรรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยว

รายงานประเมิน	\bar{x}	S.D.	ระดับ
ด้านสุขภาพ	4.50	0.10	มาก
ด้านความเป็นอยู่	4.50	0.09	มาก
ด้านการศึกษา	4.65	0.04	มากที่สุด
ด้านรายได้	4.63	0.05	มากที่สุด
ด้านการเข้าถึงบริการรัฐ	4.48	0.05	มาก
รวม	4.55	0.03	มากที่สุด

ทั้งนี้ กิจกรรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยว บรรลุตัวชี้วัดโครงการฯ ตามเป้าหมายทั้งหมด 8 ข้อ ดังนี้

ตัวชี้วัด	ผลลัพธ์/เกณฑ์ความสำเร็จ
ตัวชี้วัดที่ 3 วิเคราะห์วิสาหกิจชุมชนและสถาบันการเงินชุมชน	มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของกลุ่มอย่างเป็นระบบ
ตัวชี้วัดที่ 4 สร้างสัมมาชีพเต็มพื้นที่	ชาวบ้านมีทักษะอาชีพการแปรรูปตาลโตนด เกิดรายได้และการจ้างงานในชุมชน
ตัวชี้วัดที่ 5 เกษตรพอเพียงอาหารปลอดภัย	ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีคุณภาพรองรับมาตรฐาน GMP, อย.
ตัวชี้วัดที่ 7 จัดการวิสาหกิจชุมชน	กลุ่มวิสาหกิจมีการจัดการกลุ่มที่ดี จัดสรรหน้าที่ชัดเจน มีกระบวนการกลุ่มเข้มแข็ง
ตัวชี้วัดที่ 8 ฝึกอบรมทักษะอาชีพ	สมาชิกและชาวบ้านมีทักษะอาชีพการแปรรูปตาลโตนด (ไอศกรีมลูกตาลสด ฯลฯ)
ตัวชี้วัดที่ 9 จัดการโครงสร้างพื้นฐาน กายภาพสิ่งแวดล้อม พลังงาน	มีการปรับปรุงพื้นที่และโครงสร้างพื้นฐานรองรับการผลิต
ตัวชี้วัดที่ 11 พัฒนาคุณภาพกลุ่มเปราะบาง	ผู้สูงอายุมีทักษะอาชีพเพิ่มขึ้น มีความรู้กระบวนการผลิตที่มีมาตรฐาน
ตัวชี้วัดที่ 15 ส่งเสริมระบบสื่อสารชุมชน	มีการสื่อสารภายในชุมชน มีการประชุมวางแผน

2.2. กิจกรรมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสรรค์และวัฒนธรรม ผลการประเมินการติดตามคุณค่าของโครงการจากหนุนเสริมของมหาวิทยาลัย และบัณฑิตโครงการ ในการจัดทำโครงการตามแผนงานดำเนินงานฯ ในด้านมิติ 5 ด้าน ดังแสดงในตาราง ที่ 1.2

ตารางที่ 1.2 แสดงผลการประเมินการติดตามคุณค่าของโครงการฯ ในกิจกรรมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสรรค์และวัฒนธรรม

รายงานประเมิน	\bar{x}	S.D.	ระดับ
ด้านสุขภาพ	4.43	0.15	มาก
ด้านความเป็นอยู่	4.49	0.08	มาก
ด้านการศึกษา	4.62	0.11	มากที่สุด

รายงานประเมิน	\bar{x}	S.D.	ระดับ
ด้านรายได้	4.54	0.08	มากที่สุด
ด้านการเข้าถึงบริการรัฐ	4.40	0.12	มาก
รวม	4.50	0.03	มาก

ทั้งนี้ กิจกรรมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสรรค์และวัฒนธรรม บรรลุตัวชี้วัดโครงการฯ ตามเป้าหมายทั้งหมด 6 ข้อ ได้แก่

ตัวชี้วัด	ผลลัพธ์/เกณฑ์ความสำเร็จ
ตัวชี้วัดที่ 4 สร้างสัมมาชีพในพื้นที่	ชาวบ้านมีทักษะการสื่อสาร การนำเที่ยว การเป็นเจ้าของบ้านที่ดี
ตัวชี้วัดที่ 8 ฝึกอบรมทักษะอาชีพ	มีทักษะการสื่อสาร การนำเที่ยว ทักษะการจับผ้าตอกแต่งสถานที่
ตัวชี้วัดที่ 9 จัดทำโครงสร้างพื้นฐาน	พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับนักท่องเที่ยว
ตัวชี้วัดที่ 11 พัฒนาคุณภาพกลุ่ม เพราะบาง	ผู้สูงอายุมีอาชีพ มีรายได้จากการทำผลิตภัณฑ์จำหน่าย
ตัวชี้วัดที่ 13 ส่งเสริมศูนย์เรียนรู้ชุมชน	เกิดศูนย์เรียนรู้ชุมชนขึ้น 1 แห่ง
ตัวชี้วัดที่ 15 ส่งเสริมระบบสื่อสารชุมชน	เกิดการสื่อสารภายในชุมชนมากขึ้น มีการประชุมวางแผนพัฒนาพื้นที่

2.3 การสำรวจข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว จัดทำฐานข้อมูลท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม และแผนที่เส้นทางท่องเที่ยว 3 ภาษา จัดทำฐานข้อมูลภูมิศาสตร์ทรัพยากรชุมชน เว็บไซต์ ผลการประเมินการติดตามคุณค่าของโครงการจากหนุนเสริมของมหาวิทยาลัย และบัณฑิตโครงการในการจัดทำโครงการตามแผนงานดำเนินงานฯ ในด้านมิติ 5 ด้าน

ตารางที่ 1.3 แสดงผลการประเมินการติดตามคุณค่าของโครงการฯ ในกิจกรรมการสำรวจข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว จัดทำฐานข้อมูลท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม และแผนที่เส้นทางท่องเที่ยว 3 ภาษา จัดทำฐานข้อมูลภูมิศาสตร์ทรัพยากรชุมชน เว็บไซต์

รายงานประเมิน	\bar{x}	S.D.	ระดับ
ด้านสุขภาพ	4.35	0.05	มาก
ด้านความเป็นอยู่	4.28	0.34	มาก
ด้านการศึกษา	4.85	0	มากที่สุด
ด้านรายได้	4.40	0.01	มาก
ด้านการเข้าถึงบริการรัฐ	4.11	0.50	มาก
รวม	4.40	0.23	มาก

ทั้งนี้ กิจกรรมการสำรวจข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว จัดทำฐานข้อมูลท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม และแผนที่เส้นทางท่องเที่ยว 3 ภาษา จัดทำฐานข้อมูลภูมิศาสตร์ทรัพยากรชุมชน เว็บไซต์ บรรลุตัวชี้วัดโครงการฯ ตามเป้าหมายทั้งหมด 3 ข้อ ได้แก่

ตัวชี้วัด	ผลลัพธ์/เกณฑ์ความสำเร็จ
ตัวชี้วัดที่ 1 องค์กรชุมชนมีสมรรถนะในการจัดการสูง	ชุมชนมีฐานข้อมูลเพื่อการตัดสินใจและบริหารจัดการพื้นที่
ตัวชี้วัดที่ 2 จัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นระบบ	มีข้อมูลทรัพยากรชุมชนที่เป็นระบบ
ตัวชี้วัดที่ 15 ส่งเสริมระบบสื่อสารชุมชน	มีเว็บไซต์ชุมชน แผนที่ท่องเที่ยว 3 ภาษา เผยแพร่ข้อมูล

สรุปแล้ว ผลการประเมินคุณค่าของโครงการตามมิติ 5 ด้านและตัวชี้วัด 16 ด้านแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างการดำเนินงาน (Process) และผลลัพธ์ (Outcome) โดยเฉพาะในมิติการศึกษาและรายได้ที่ได้รับการประเมินในระดับสูงสุด สะท้อนว่าการถ่ายทอดความรู้และทักษะอาชีพ (ตัวชี้วัดที่ 8) ที่เป็นส่วนหนึ่งของมิติปัจจัยนำเข้า (Input) และกระบวนการ (Process) ของ CIPP Model ส่งผลโดยตรงต่อการเพิ่มขึ้นของรายได้และคุณภาพชีวิต นอกจากนี้ การที่โครงการบรรลุตัวชี้วัด 8 ข้อจาก 16 ข้อในกิจกรรมพัฒนาผลิตภัณฑ์ 6 ข้อในกิจกรรมพัฒนาการท่องเที่ยว และ 3 ข้อในกิจกรรมสำรวจข้อมูล แสดงให้เห็นว่าแต่ละกิจกรรมมีจุดเน้นที่แตกต่างกันแต่เสริมกัน โดยกิจกรรมพัฒนาผลิตภัณฑ์เน้นการสร้างรายได้และความเข้มแข็งของกลุ่ม กิจกรรมท่องเที่ยวเน้นการสร้างทักษะและแหล่งเรียนรู้ และกิจกรรมสำรวจข้อมูลเน้นการพัฒนาาระบบสนับสนุน ซึ่งการบูรณาการทั้ง 3 กิจกรรมนี้ทำให้เกิดผลกระทบที่รอบด้านต่อชุมชน

3. การประเมินผลผลิต ผลลัพธ์ ผลกระทบของชุมชนจะรัง หลังจากทีมมหาวิทยาลัยและบัณฑิตเข้ามาดำเนินโครงการตามแผนฯ พบว่า

3.1. ผลผลิต จากการดำเนินโครงการตามแผนของทั้ง 3 กิจกรรมในโครงการฯ เป็นภาพรวม ได้แก่ (1) เกิดการจ้างงานและสร้างรายได้ของคนในชุมชนเพิ่มขึ้นร้อยละ 20 (2) เกิดผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบที่มีมาตรฐาน 3 ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ น้ำตาลโตนดเหลว น้ำตาลแวน และน้ำตาลผง (3) เกิดโครงการสร้างแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ชุมชน 7 แห่ง (4) สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะรังตาลโตนดสามารถขับเคลื่อนให้กลุ่มมีความเข้มแข็งได้ (5) กลุ่มเป้าหมายในโครงการมีความรู้ความเข้าใจจากการเข้าอบรมกิจกรรมย่อยต่าง ๆ และนำไปใช้โยชน์ในการดำเนินงานมากขึ้น (6) ผู้เข้าอบรมสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาของชุมชนอัตลักษณ์ของชุมชน ผ่านกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาศูนย์แหล่งเรียนรู้วิถีชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยกระบวนการกลุ่มในการระดมความคิด เสนอแนวทางข้อคิดเห็นเพื่อพัฒนาต่อยอดให้ชุมชนมีการจัดตั้งศูนย์แหล่งเรียนรู้วิถีชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลจะรังต่อไปในอนาคต (7) ผู้เข้าอบรมเกิดแนวคิดในการจัดโครงสร้างศูนย์เรียนรู้ชุมชนตำบลจะรัง โดยมีคณะวิทยากรให้ความรู้ และข้อเสนอแนะ (8) ผู้เข้าอบรมรู้วิธีการโพสต์ขายสินค้าและทดลองฝึกโพสต์ขายสินค้าใน Facebook Marketplace และฝึกทดลองการไลฟ์สดขายสินค้าผ่านช่องทาง Facebook (9) ตำบลจะรังมีฐานข้อมูลชุมชน เพิ่มขึ้น 10 ชั้นข้อมูล (10) มีการนำข้อมูลไปใช้ในการสนับสนุนการตัดสินใจในการบริหารจัดการพื้นที่ 1 ครั้ง (11) สังคมภายนอกได้รับรู้ข้อมูลของชุมชนอย่างน้อย 48 ข้อมูล (12) นำผลิตภัณฑ์ชุมชนไปจำหน่ายบนเว็บไซต์ชุมชนได้ อย่างน้อย 3 ชนิด และ (13) เกิดฐานข้อมูลชุมชนพื้นที่ตำบลจะรัง ช่องทางการตลาด และแผนที่แหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยว 7 แห่ง นำไปเผยแพร่ในเว็บไซต์ <http://exten.pn.psu.ac.th/JERAE/> เพื่อให้สังคมภายนอกนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ต่อไป

3.2. ผลลัพธ์จากการดำเนินโครงการตามแผนของทั้ง 3 กิจกรรมย่อยในโครงการฯ เป็นภาพรวม ได้แก่ (1) ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะรังตาลโตนดมีมาตรฐาน เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค (2) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะรังตาลโตนดมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายสินค้าร้อยละ 20 (3) มีแนวทางในการพัฒนาโรงงานผลิตสินค้าเพื่อรองรับมาตรฐาน GMP (4) เกิดรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทต่าง ๆ เช่น

น้ำตาลเหลว น้ำตาลผง น้ำตาลแว่น เป็นต้น (5) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถเป็นต้นแบบของแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และ (6) พื้นที่ตำบลจะรัง เป็นที่รู้จักของสังคมภายนอกมากขึ้น

3.3. ผลกระทบจากการดำเนินโครงการตามแผนของทั้ง 3 กิจกรรมย่อยในโครงการฯ เป็นภาพรวม ได้แก่ (1) เกิดการจ้างงาน บัณฑิต ประชาชน นักศึกษา และชาวบ้านในพื้นที่ (2) สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะรังตาลโตนดมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 20 (3) พื้นที่ตำบลจะรัง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก เกิดการเข้ามาใช้บริการในพื้นที่มากขึ้น (4) ผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นที่รู้จัก และต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น และ (5) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก สามารถสร้างเอกลักษณ์ให้กับพื้นที่ตำบลจะรัง

ดังนั้น เมื่อความต้องการพัฒนาพื้นที่ตำบลจะรังของคนในชุมชน ต้องการให้ชุมชนตำบลจะรังเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม และยังคงรักษาวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและการอยู่ร่วมกันในวิถีพุทธวัฒนธรรม เพื่อสร้างคุณค่าให้กับสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวที่ตอบสนองพฤติกรรม ความต้องการนักท่องเที่ยว และสร้างทางเลือกของประสบการณ์ใหม่ ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว โดยเชื่อมโยงการใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งทุน แหล่งความรู้ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นกลไกขับเคลื่อนการสร้างงาน สร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ชุมชน รวมทั้งการสนับสนุนและส่งเสริมเชื่อมโยงการพัฒนาชุมชนระหว่างภาคีการพัฒนาในระดับพื้นที่ทำให้มีการจ้างงานในชุมชนและยกระดับผลิตภัณฑ์เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ที่เกิดจากผลการดำเนินการผ่านกิจกรรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยว กิจกรรมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม และกิจกรรมการสำรวจข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว จัดทำฐานข้อมูลท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม จึงถือได้ว่าการดำเนินการได้ตอบโจทย์ชุมชนอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิต (Output) ผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบ (Impact) ซึ่งสอดคล้องกับกรอบ CIPP Model และสะท้อนผ่านดัชนี TPMAP การที่โครงการสร้างผลผลิตที่เป็นรูปธรรม อาทิ ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ 3 ชนิดและแหล่งเรียนรู้ 7 แห่ง (Product ของ CIPP) นำไปสู่ผลลัพธ์ระดับกลางคือการเพิ่มรายได้ร้อยละ 20 ความเข้มแข็งของกลุ่มวิสาหกิจ และการเป็นที่รู้จักของชุมชน และในที่สุดสร้างผลกระทบระยะยาวต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้ง 5 มิติตาม TPMAP โดยเฉพาะมิติการศึกษาและรายได้ที่ปรับปรุงอย่างมีนัยสำคัญ

ประการสำคัญ คือ การเพิ่มรายได้ร้อยละ 20 เป็นผลมาจากประสิทธิภาพของมิติปัจจัยนำเข้า (Input) ที่มหาวิทยาลัยจัดเตรียมทรัพยากรที่เหมาะสม และมีतिकกระบวนการ (Process) ที่มีการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบ การที่ชุมชนสามารถคำนวณต้นทุน ทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีมาตรฐานได้ด้วยตนเอง แสดงให้เห็นถึงความยั่งยืนของผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของโครงการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ การที่ผลกระทบครอบคลุมหลายมิติของ TPMAP (สุขภาพ การศึกษา รายได้ ความเป็นอยู่ การเข้าถึงบริการรัฐ) สะท้อนว่าโครงการยังคำนึงถึงการพัฒนาคนและสังคมอย่างรอบด้านอีกด้วย

อภิปรายผล

โครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย) พื้นที่ตำบลจะรัง ดำเนินการโดยหน่วยบูรณาการโครงการ (System Integrator) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และบัณฑิตโครงการ ได้มุ่งเน้นการพัฒนาชุมชนอย่างรอบด้าน โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ ได้แก่ (1) การประเมินระบบการหนุนเสริมของมหาวิทยาลัยและบัณฑิต (2) การติดตามคุณค่าของโครงการ และ (3) การประเมินผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน การอภิปรายผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์เหล่านี้ จะช่วยให้เห็นภาพรวมของความสำเร็จและแนวทางในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ดังนี้

1. การประเมินระบบการหนุนเสริมของมหาวิทยาลัยและบัณฑิต

มหาวิทยาลัยและบัณฑิตโครงการได้ให้การสนับสนุนชุมชนในการจัดทำโครงการตามแผนการดำเนินงาน โดยมีการแบ่งกิจกรรมย่อยออกเป็น 3 กิจกรรมหลัก เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน ได้แก่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม และการสำรวจข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและจัดทำฐานข้อมูล การสนับสนุนดังกล่าวครอบคลุมการถ่ายทอดเทคโนโลยี การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์และตราสินค้า การให้ความรู้ด้านการจัดการธุรกิจ (การวิเคราะห์รายรับรายจ่าย) การฝึกอบรมทักษะอาชีพ และการจัดทำฐานข้อมูลชุมชน ซึ่งทำให้เกิดการจ้างงาน สร้างอาชีพ การยกระดับรายได้ และพัฒนาผลิตภัณฑ์และพัฒนาพื้นที่สู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผู้วิจัยสามารถสรุปและอภิปรายระบบการหนุนเสริมที่ก่อให้เกิดผลในเชิงบวกต่อพื้นที่ข้างต้น 3 ประการ ประการแรก ระบบการหนุนเสริมของมหาวิทยาลัยและบัณฑิตโครงการมีประสิทธิภาพในการตอบสนองความต้องการของชุมชน โดยมีการนำความรู้และทรัพยากรของมหาวิทยาลัยมาใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบ มีแบ่งงานกันทำตามความเชี่ยวชาญ กล่าวคือ มหาวิทยาลัยมีองค์ความรู้ ชุมชนมีภูมิปัญญาและทรัพยากร และการมีบัณฑิตอันเป็นผลผลิตของมหาวิทยาลัยที่เป็นคนมีความรู้ทางวิชาการอีกทั้งยังเป็นคนในพื้นที่ ทำให้สามารถเป็นแกนนำเชื่อมประสานในพื้นที่ ซึ่งเป็นเหตุผลในประการที่ 2 การมีส่วนร่วมของบัณฑิตโครงการในการดำเนินงานช่วยให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชนอย่างใกล้ชิด ทำให้การดำเนินงานมีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประการที่สาม การที่ทางมหาวิทยาลัยได้ส่งเสริมการทำข้อมูลของชุมชนให้มีความหลากหลายทางภาษา ทำให้เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายมากขึ้น นำไปสู่การมีผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบในยกระดับคุณภาพชีวิตของคนพื้นที่ได้ยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Roengtam & Sangkhaw (2020) พบว่า ระบบการดำเนินงานที่ออกแบบในลักษณะการปฏิบัติงานร่วม (Co-Operation) สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ดี นอกจากนี้งานวิจัยของ Kongsuwan (2020) อธิบายให้ภาพของการเชื่อมโยงระบบการดำเนินงานลักษณะปฏิบัติงานร่วม (Co-Operation) ช่วยให้พื้นที่ปฏิบัติการสามารถจัดการทุนทางสังคมร่วมกัน คือ ทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรืออาจจะกล่าวได้ว่า เป็นการ "คิดร่วมกัน ทำร่วมกัน และตรวจสอบร่วมกัน" หรือที่ Adam Smith (1776) ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องการแบ่งงานกันทำ (Division of Labour) การแบ่งกระบวนการผลิตออกเป็นงานย่อย ๆ และมอบหมายให้คนงานแต่ละคนทำในส่วนที่ตนถนัด จะช่วยในการพัฒนาผลผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างรายได้ในการดำรงชีวิตของคนในพื้นที่ได้อย่างหลากหลายอย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในมิติของความยั่งยืนของระบบการหนุนเสริม ผู้วิจัยเห็นว่า ความสำเร็จของระบบดังกล่าวจะคงอยู่ได้ในระยะยาวหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความเป็นเจ้าของของชุมชน (Community Ownership) ที่มีต่อกระบวนการพัฒนา จากผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของโครงการ ตั้งแต่การระบุปัญหาและความต้องการ การออกแบบกิจกรรม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ไปจนถึงการจัดการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ไม่ใช่เพียงการเป็นผู้รับ (Recipients) แต่เป็นการเป็นผู้สร้าง

(Creators) ร่วมกับมหาวิทยาลัยและบัณฑิต ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของความเป็นเจ้าของ สอดคล้องกับ Pretty (1995) ที่จำแนกระดับการมีส่วนร่วมออกเป็น 7 ระดับ โดยโครงการนี้อยู่ในระดับ "Interactive Participation" ที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งเป็นระดับที่นำไปสู่ความยั่งยืนได้มากกว่าการมีส่วนร่วมแบบ Passive หรือ Consultative นอกจากนี้ การที่สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจและชาวบ้านได้รับการฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้ ทำให้มีความรู้และทักษะที่เพิ่มขึ้น เช่น ทักษะการผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีมาตรฐาน GMP การคำนวณต้นทุน การทำบัญชี ทักษะการนำเที่ยว และทักษะการทำตลาดออนไลน์ ความสามารถเหล่านี้ทำให้ชุมชนมีความมั่นใจที่จะดำเนินการต่อไปได้ด้วยตนเอง แม้เมื่อการสนับสนุนจากโครงการสิ้นสุดลง สอดคล้องกับแนวคิด Empowerment ของ Rappaport (1987) ที่เน้นว่า การพัฒนาที่แท้จริงคือการสร้างอำนาจและความสามารถให้กับชุมชน ไม่ใช่การให้ความช่วยเหลือแบบพึ่งพา ทั้งนี้ สิ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนของระบบการหนุนเสริมในอนาคตคือ การบูรณาการแนวคิด Empowerment Evaluation ของ Fetterman (2001) เข้ามาในกระบวนการพัฒนา โดยให้ชุมชนมีบทบาทในการประเมินและสะท้อนผลการดำเนินงานของตนเอง ไม่ใช่เพียงการถูกประเมินโดยนักวิจัยภายนอก การพัฒนาเครื่องมือประเมินที่เข้าถึงง่ายสำหรับชุมชน การสร้างกลไกการประชุมสะท้อนผลอย่างสม่ำเสมอ และการพัฒนา "ทีมประเมินชุมชน" ที่สามารถเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และนำเสนอผลได้ด้วยตนเอง จะช่วยให้ชุมชนสามารถเรียนรู้และปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยไม่ต้องพึ่งพาการสนับสนุนจากภายนอกในระยะยาว สอดคล้องกับ Cousins & Whitmore (1998) ที่เสนอแนวคิด Participatory Evaluation ที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของการประเมิน

2. การติดตามคุณค่าของโครงการ

การติดตามคุณค่าของโครงการได้ดำเนินการโดยการประเมินผลกระทบของโครงการใน 5 มิติ ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านความเป็นอยู่ ด้านการศึกษา ด้านรายได้ และด้านการเข้าถึงบริการรัฐ ผลการประเมินพบว่า โครงการส่งผลเชิงบวกต่อทุกมิติ โดยเฉพาะด้านการศึกษาและรายได้ ซึ่งได้รับการประเมินในระดับ "มากที่สุด" ผู้วิจัยเห็นว่าการที่โครงการหนุนเสริมให้เกิดการพัฒนาความรู้ของคนในชุมชน ยกอร์ดับรายได้จะนำไปสู่การแก้ไขความยากจนได้ซึ่งถือคุณค่าหลักของโครงการ ซึ่งสอดคล้องงานวิจัยของ วิบูลย์ รัตนภรณ์วงศ์ (2563) ซึ่งให้ภาพปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความยากจนในชุมชนชนบทของประเทศไทย คือ การศึกษา ปัญหาปัจจัยการผลิต หนี้สินมาก และการไม่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในภาคการผลิตชุมชน อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework: SLF) ซึ่งมีจุดเน้นทางแนวคิด 3 ประการ (1) ความสามารถ (Capability) คือ การให้ความรู้เพื่อให้คนสามารถออกแบบการดำเนินชีวิตและเพิ่มมูลค่าของตนเอง (2) ความเป็นธรรม (Equity) คือ การกระจายทรัพยากรอย่างเป็นธรรม เช่น รายได้ของคนในชุมชนไม่เหลื่อมล้ำกันจากการใช้ทรัพยากรของชุมชนร่วมกัน และ (3) ความยั่งยืน (Sustainability) คือ การดำเนินกิจกรรมที่ให้คุณหลากหลายมิติทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (UK Department for International Development: DFID, 1999) นอกจากนี้ โครงการยังบรรลุตัวชี้วัดโครงการตามเป้าหมายหลายประการ เช่น การสร้างสมาชิกในพื้นที่ การฝึกอบรมทักษะอาชีพ การส่งเสริมศูนย์เรียนรู้ชุมชน และการส่งเสริมระบบการสื่อสารชุมชน ซึ่งจากการติดตามคุณค่าของโครงการแสดงให้เห็นว่า โครงการมีผลกระทบเชิงบวกต่อชุมชนในหลายมิติ และสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ การประเมินผลกระทบใน 5 มิติ ช่วยให้เห็นภาพรวมของผลกระทบของโครงการอย่างรอบด้าน และสามารถนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานในอนาคต

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในมิติของความยั่งยืนของคุณค่าที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะการเพิ่มรายได้ร้อยละ 20 ผู้วิจัยเห็นว่า ความยั่งยืนของรายได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ได้แก่ ความต่อเนื่องของตลาด

ความสามารถในการจัดการต้นทุนและผลิตภาพ และความยั่งยืนของการท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่พัฒนาขึ้น เช่น น้ำตาลโตนดเหลว น้ำตาลผง และน้ำตาลแว่น จะต้องมิตลาดรองรับอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยและบัณฑิตชั้นสูงสุดลง ชุมชนจะต้องสามารถทำการตลาดได้ด้วยตนเอง ซึ่งต้องอาศัยทักษะด้านการตลาดดิจิทัล การสร้างเครือข่ายลูกค้า และการพัฒนาช่องทางจำหน่ายที่หลากหลาย สอดคล้องกับ Cornwall & Jewkes (1995) ที่ระบุว่า ความยั่งยืนของโครงการพัฒนาชุมชนขึ้นอยู่กับความสามารถของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่อไปได้ด้วยตนเอง โดยไม่พึ่งพาการสนับสนุนจากภายนอก นอกจากนี้ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจได้รับการฝึกอบรมให้สามารถคำนวณต้นทุน ทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และวางแผนการผลิตได้ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถรักษาระดับรายได้ได้ในระยะยาว

สำหรับความยั่งยืนของการท่องเที่ยว โครงการได้สร้างแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ 7 แห่ง ซึ่งเป็นแหล่งรายได้สำคัญของชุมชน อย่างไรก็ตาม ความยั่งยืนของการท่องเที่ยวชุมชนต้องคำนึงถึงการรักษาคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว โดยไม่ให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อมหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดการจำนวนนักท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้เกิด overtourism ที่อาจส่งผลกระทบต่อชุมชน และการสร้างความหลากหลายของกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อรักษาความน่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวกลับมาเยี่ยมชมซ้ำ สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) ของ UNWTO (2004) ที่เน้นความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น

ในมิติของการสร้างความสามารถในการประเมินคุณค่าโครงการด้วยตนเอง ผู้วิจัยเห็นว่า ชุมชนควรได้รับการพัฒนาให้มีความสามารถในการติดตามและประเมินคุณภาพชีวิตของตนเอง โดยอาจมีการเชื่อมโยงกับดัชนี TPMAP ในระดับชุมชน ชุมชนควรได้รับการฝึกอบรมให้เข้าใจดัชนี TPMAP และสามารถติดตามการเปลี่ยนแปลงของคุณภาพชีวิตในชุมชนของตนเองได้ โดยอาจมีการจัดทำ "รายงานคุณภาพชีวิตชุมชน" ประจำปีโดยชุมชนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Empowerment Evaluation ของ Fetterman & Wandersman (2005) ที่เห็นว่า การประเมินควรนำไปสู่การปรับปรุงโครงการและพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง และชุมชนต้องมีบทบาทหลักในการกำหนดเกณฑ์การประเมิน เก็บข้อมูล วิเคราะห์ผล และตัดสินใจ ไม่ใช่เป็นเพียงผู้ให้ข้อมูล การพัฒนาเครื่องมือประเมินที่เข้าถึงง่าย การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสนับสนุนการประเมินตนเอง เช่น การใช้ Google Forms เก็บข้อมูลยอดขาย การใช้ Facebook Analytics ติดตามการเข้าถึงของโพสต์การตลาด จะช่วยให้ชุมชนสามารถติดตามผลและปรับปรุงการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง

3. การประเมินผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบของชุมชน

การดำเนินโครงการประสบความสำเร็จในการสร้างผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบเชิงบวกต่อชุมชน ในหลายด้าน ได้แก่ การจ้างงานและสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 20 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ การสร้างแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ชุมชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การเป็นที่รู้จักของชุมชนในวงกว้าง และการสร้างเอกลักษณ์ของชุมชน สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น ผู้วิจัยเห็นว่า การพัฒนาโดยใช้ความรู้ นำให้คนมีความสามารถในการพัฒนาสิ่งที่พื้นที่มีทุนอยู่ ชุมชนสามารถที่จะเลือกรับการพัฒนาที่ตรงต่อความต้องการของตนเอง นำไปสู่การเกิดผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบในวงกว้างต่อชุมชน หรืออาจจะกล่าวได้ว่าการให้ชุมชนมีความรู้ รู้จักวิธีการดึงความสามารถและศักยภาพในใช้ทรัพยากรที่มีเพิ่มมูลค่าในพื้นที่ตนเองนั้น ชุมชนจะสามารถมีอิสรภาพในการจัดการและเป็นเจ้าของการพัฒนาอย่างแท้จริง การกระจายประโยชน์ รายได้ และการไม่ทำลายอัตลักษณ์ของชุมชนจากการพัฒนาที่ซึ้นมาจากภายนอกที่เน้นเข้ามาพัฒนาเพื่อดึงทรัพยากรออกไป โดยพื้นที่ไม่ได้รับผลจากการพัฒนาอย่างเท่าเทียม สอดคล้องตามแนวคิดที่อมาตยา เซนกล่าวไว้ "เป้าหมายการพัฒนา คือ อิสรภาพ" (Alexandre Apsan Frediani, 2010 อ้างถึง Sen, 1999)

นอกจากความสำเร็จในระยะสั้นแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่า ความเป็นเจ้าของของชุมชน (Community Ownership) ที่ปรากฏในโครงการนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนในระยะยาว จากผลการวิจัยพบสัญญาณเชิงบวกของความเป็นเจ้าของในหลายมิติ ประการแรก การมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของโครงการ ตั้งแต่การระบุปัญหาและความต้องการ การออกแบบกิจกรรม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ไปจนถึงการจัดการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ไม่ใช่เพียงการเป็น "ผู้รับ" แต่เป็นการเป็น "ผู้สร้าง" ร่วมกับมหาวิทยาลัยและบัณฑิต ประการที่สอง การพัฒนาความสามารถและความมั่นใจ การที่ชุมชนได้รับการฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้ ทำให้สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจและชาวบ้านมีความรู้และทักษะที่เพิ่มขึ้น มีความมั่นใจที่จะดำเนินการต่อไปได้ด้วยตนเอง แม้เมื่อการสนับสนุนจากโครงการสิ้นสุดลง และประการที่สาม ความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์และผลิตภัณฑ์ชุมชน จากการทำโครงการเน้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด ซึ่งเป็นทรัพยากรท้องถิ่น และการส่งเสริมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ชุมชนมีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์และผลงานของตนเอง ซึ่งเป็นแรงจูงใจสำคัญในการดูแลรักษาและพัฒนาต่อไป การที่ตำบลจะรังกลายเป็น "ที่รู้จักของบุคคลภายนอก" และ "ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นที่รู้จัก" ทำให้ชุมชนรู้สึกว่ามีคุณค่าและมีสิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์

อย่างไรก็ตาม มีข้อจำกัดที่ต้องพิจารณา แม้ว่าจะมีสัญญาณเชิงบวกของความเป็นเจ้าของ แต่การวิจัยครั้งนี้ไม่ได้ติดตามผลในระยะยาวหลังจากโครงการสิ้นสุด จึงยังไม่สามารถยืนยันได้อย่างชัดเจนว่าชุมชนสามารถดำเนินการต่อไปได้ด้วยตนเองหรือไม่ นอกจากนี้ ความยั่งยืนอาจได้รับผลกระทบจากปัจจัยภายนอก เช่น การเปลี่ยนแปลงของนโยบายรัฐบาล สถานการณ์เศรษฐกิจ หรือวิกฤตการณ์ต่างๆ (เช่น โครonavirus) ซึ่งอยู่นอกเหนือการควบคุมของชุมชน ผู้วิจัยยังเห็นว่าปัจจัยเสี่ยงที่อาจส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของโครงการ ได้แก่ การพึ่งพาคูคณาจารย์หลักจำนวนน้อย การขาดเครือข่ายการตลาดที่แข็งแรง ความท้าทายด้านการแข่งขัน และความท้าทายในบริบทพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ประเด็นความมั่นคงและสภาพลักษณะของพื้นที่อาจส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยว

ในการเสริมสร้างความยั่งยืนของผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบในระยะยาว ผู้วิจัยเห็นว่า การประยุกต์ใช้แนวคิด Empowerment Evaluation เข้ามาในกระบวนการพัฒนาจะเป็นกลไกสำคัญ โดยให้ชุมชนมีบทบาทในการประเมินและสะท้อนผลการดำเนินงานของตนเอง การสร้างกลไกการประชุมสะท้อนผล (Reflection Meetings) อย่างสม่ำเสมอ เพื่อทบทวนผลการดำเนินงาน ระบุปัญหาและอุปสรรค และร่วมกันหาแนวทางแก้ไข การประชุมเหล่านี้ควรบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อเป็นฐานข้อมูลสำหรับการเรียนรู้ และการพัฒนา "ทีมประเมินชุมชน" (Community Evaluation Team) ที่สามารถเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และนำเสนอผลได้ด้วยตนเอง โดยมหาวิทยาลัยอาจเป็นที่ปรึกษาแทนที่จะเป็นผู้ประเมินหลัก การประยุกต์ใช้ Empowerment Evaluation จะนำไปสู่ประโยชน์หลายประการ ได้แก่ เพิ่มความยั่งยืนเมื่อชุมชนสามารถประเมินและปรับปรุงได้เอง เพิ่มความเป็นเจ้าของเมื่อมีบทบาทในการประเมิน สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้และปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ และเพิ่มความคล่องตัวในการระบุและแก้ไขปัญหาได้รวดเร็วกว่าการรอการประเมินจากภายนอก

สรุปได้ว่า ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบของโครงการมีศักยภาพในการยั่งยืน โดยเฉพาะเมื่อชุมชนมีความเป็นเจ้าของและความสามารถที่เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ความยั่งยืนในระยะยาวยังคงต้องการการติดตามอย่างใกล้ชิด การสนับสนุนเชิงนโยบายที่ต่อเนื่อง และการบูรณาการแนวคิด Empowerment Evaluation เข้าไปในการดำเนินงาน เพื่อให้ชุมชนสามารถรักษา ประเมิน และพัฒนาผลสำเร็จที่เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืนและเป็นเจ้าของอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

บูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสาธารณสุข สิ่งแวดล้อม และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล มาหนุนเสริมโครงการ U2T ในรูปแบบ “1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย 1 โรงพยาบาล” เพื่อยกระดับมิติสุขภาพและความเป็นอยู่ให้สอดคล้องกับมิติรายได้และการศึกษาที่ประสบความสำเร็จแล้ว

ข้อเสนอเชิงปฏิบัติ

1. ควรมีการติดตามและประเมินผลกระทบของโครงการอย่างต่อเนื่อง เพื่อวัดผลลัพธ์ในระยะยาว โดยพัฒนาระบบฐานข้อมูลติดตามผลแบบดิจิทัล (Digital Monitoring Dashboard) ที่ชุมชนสามารถบันทึกข้อมูลยอดขาย ต้นทุน และจำนวนนักท่องเที่ยวผ่านแอปพลิเคชันมือถือหรือเว็บไซต์ได้อย่างง่าย พร้อม Dashboard แสดงผลแบบเรียลไทม์ เพื่อให้การติดตามผลระยะยาวมีความต่อเนื่อง

2. ควรมีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในเรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมืออาชีพ เพื่อรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวในอนาคต

3. เสนอแนวทางการใช้ Knowledge Management (KM) ให้เป็นกระบวนการเรียนรู้หมุนเวียน เพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนในชุมชนมากกว่าการเก็บข้อมูลแบบครั้งคราว ที่เกิดจากประสบการณ์ของชุมชน ซึ่งออกแบบเป็นคู่มือความรู้ด้านต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน การออกแบบผลิตภัณฑ์ การสื่อสารสำหรับชุมชนท่องเที่ยวอย่างมืออาชีพ บัญชีรายรับรายจ่ายตามบริบทชุมชน การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัย พบว่า โครงการสามารถสร้างผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบที่เป็นรูปธรรมต่อชุมชนทั้งด้านรายได้ การศึกษา และคุณภาพชีวิต งานวิจัยครั้งต่อไปอาจจะมุ่งเน้นการติดตามผลและประเมินผลกระทบในระยะยาว เพื่อให้เห็นถึงความยั่งยืนของรายได้และคุณภาพชีวิตของประชาชน พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับมิติด้านสุขภาพและความเป็นอยู่ซึ่งยังไม่ชัดเจนเท่ามิติการศึกษาและรายได้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2563). *คู่มือการประเมินผลการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ* [Manual for evaluating the integrated subdistrict economic and social upgrading]. กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2563). *แนวทางการดำเนินงานโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ 1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย* [Guidelines for implementing the integrated subdistrict economic and social upgrading project: One Tambon, One University]. สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2564). *โครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมแบบบูรณาการ* [Integrated economic and social upgrading project]. สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- วิบูลย์ รัตนภรณ์วงศ์. (2563). การพัฒนารูปแบบแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนในประเทศไทย [Developing a model to alleviate community poverty in Thailand]. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(4), 261–280.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). TPMAP. Retrieved February 20, 2021, from <https://www.tpmmap.in.th/about>
- สำนักงานจังหวัดปัตตานี. (2561). *แผนพัฒนาจังหวัดปัตตานี พ.ศ. 2561–2565: กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด* [Pattani Provincial Development Plan 2018–2022: Strategic and Data Division for Provincial Development]. Retrieved August 20, 2021, from <https://bit.ly/3gP7gNp>
- สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2563). *แนวทางการดำเนินงานโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ 1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย* [Guidelines for implementing the integrated subdistrict economic and social upgrading project: One Tambon, One University]. สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *รายงานดัชนีคุณภาพชีวิต TPMAP* [TPMAP quality of life index report]. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Chambers, R. (1994). Participatory rural appraisal (PRA): Challenges, potentials and paradigm. *World Development, 22*(10), 1437–1454.
- Cornwall, A. (2008). Unpacking ‘participation’: Models, meanings and practices. *Community Development Journal, 43*(3), 269–283. <https://doi.org/10.1093/cdj/bsn010>
- Cornwall, A., & Jewkes, R. (1995). What is participatory research? *Social Science & Medicine, 41*(12), 1667–1676.
- Cousins, J. B., & Whitmore, E. (1998). Framing participatory evaluation. *New Directions for Evaluation, (80)*, 5–23.
- Department for International Development. (1999). *Sustainable livelihoods guidance sheets*. Department for International Development.
- Department for International Development. (1999). *Sustainable livelihoods guidance sheets*. Department for International Development.
- Earl, S., Carden, F., & Smutylo, T. (2001). *Outcome mapping: Building learning and reflection into development programs*. International Development Research Centre (IDRC).
- Fetterman, D. M. (2001). *Foundations of empowerment evaluation*. Sage Publications.
- Fetterman, D. M., & Wandersman, A. (2005). *Empowerment evaluation: Principles in practice*. Guilford Press.
- Frediani, A. A. (2010). Sen’s capability approach as a framework to the practice of development. *Development in Practice, 20*(2), 173–187.
- Kongsuwan, D. (2020). Guidelines for managing social capital in Chiang Rai Special Economic Zone by active aging. *Paritat Nakhbhot Journal, 12*(3), 193–202.

- Muangyai, A. (2016). Development approach to enhancing the potential of community and local in the twenty-first century. *Eau Heritage Journal Social Science and Humanity*, 6(3), 12–26.
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice* (4th ed.). Sage Publications.
- Pretty, J. N. (1995). Participatory learning for sustainable agriculture. *World Development*, 23(8), 1247–1263.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Rappaport, J. (1987). Terms of empowerment/exemplars of prevention: Toward a theory for community psychology. *American Journal of Community Psychology*, 15(2), 121–148.
- Roengtam, S., & Sangkhaw, A. (2020). One Tambol; One Plan: An approach for area-based local administration reform. *Humanities & Social Sciences*, 37(1), 138–160. [in Thai]
- Scriven, M. (1991). *Evaluation thesaurus* (4th ed.). Sage Publications.
- Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Oxford University Press.
- Smith, A. (1976). *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*. University of Chicago Press. (Original work published 1776)
- Stufflebeam, D. L., & Coryn, C. L. S. (2014). *Evaluation theory, models, and applications* (2nd ed.). Jossey-Bass.
- Stufflebeam, D. L., & Shinkfield, A. J. (2007). *Evaluation theory, models, and applications*. Jossey-Bass.
- United Nations Conference on Trade and Development. (2010). *Creative economy report 2010: Creative economy—A feasible development option*. United Nations.
- W.K. Kellogg Foundation. (2004). *Logic model development guide*. W.K. Kellogg Foundation.
- World Commission on Environment and Development. (1987). *Our common future*. Oxford University Press.
- World Tourism Organization. (2004). *Indicators of sustainable development for tourism destinations: A guidebook*. World Tourism Organization.
- World Tourism Organization. (2004). *Indicators of sustainable development for tourism destinations: A guidebook*. World Tourism Organization.